

Nagy Gáspár

költő

intézői Nagy Györgyessel

Egy nyugat-dunántúli kis faluban születtem, Bérbaltaváron. Ezt a települést két faluból rakták össze 1948-ban. Mi baltaváriak vagyunk, ahol fennmaradtak olyan emlékek, amik Árpád-kori településnek mutatják. Egyik tanítóm mesélte – hiába kutattam levéltárakban, nem tudtam ezt a legendát igazolni –, hogy amikor Szulejmán hadai Kőszeg felé fordultak, volt egy kis földvár a falunk mellett, ahol a jobbágyok kisbaltával felfegyverkezve várták a törököt. Így vitte a követ a hírt: Uram, ott balta vár, legyen a neve Baltavár. Így a török a

mi településünkre be se mert jönni. Egy katolikus parasztcsaládba születtem bele, egyetlen gyerek vagyok. Apáméké nagy család a szomszéd faluban, hatan voltak testvérek. Apámat, nagyapámat Nagy Gáspárnak hívják, én változtattam: a fiam neve Áron lett. Nagy Áron és mindenáron – így viccelődünk vele. A nagyobbik lányom Réka. A harmadiknál ragaszkodtam hozzá, hogy én adjam a nevét, azt gondoltam, hogy Ivó lesz, május 19-én mindig megünneplem ezt a napot, de lány lett és Ritának hívják. Apám egyébként ikerként született 1904-ben.

Írta: Farkas Adrienne

Fotó: Ágg Károly

– *Életben maradt a testvére?*

– Hogyne. Ő volt a keresztaapám, Nagy István. Nagyon hasonlítottak egymásra. Apám született előbb, ő volt a családban az Öreg. Apámék a húszas-harmincas éveket végigdolgozták, aztán jött a háború, apám a fronton, majd fogságban. Anyámat ugyan ismerem már '40-től, vagy tán még korábról, de mégis 1948-ig kellett várniuk míg összeházashozhattak. Én '49-ben születtem. Ebből kitalálhatja, hogy az 50. évet már én is elütöttem. Apám betöltötte a negyvenötöt, mikor megszülettem, anyám majdnem a negyvenet. A születésem 8 hold földjük volt, előbb a nagymamánál laktunk, aztán kezdtek szüleim házat építeni apámék falujában. Anyám nagyon nehezen szült, kevés híja volt, hogy mindketten ott nem maradtunk. A falubeli bábaasszonyt, aki a világra segített, sokáig anyámként tiszteltem. Van egy olyan gondolatom, hogy az a gyermek, aki megkínozza az anyját, annak a halálúsága igen nehéz lesz.

– *Ilyenekre szokott gondolni?*

– Hogyne. A háború szétszórta a családkat, nagyapámat a kedvenc lova rúgta agyon. Az oroszok, akik beköltöztek hozzánk, megvadították a lovat. A nagyapámnak az volt a szokása, hogy megsimogatja az állat farát. Amikor hazajött a hegyről, ahova az asszonyokat rejtette, a nyomorult állat, amelyiket egész nap kínoztak, kirúgott. Mire beértek Szombathelyre, a nagyapám belehalt a sérüléseibe. Rengeteget dolgozott a család, s állandóan félni kellett, hogy nem kerülünk-e kuláklistára. Megtanultam, mi az, sorban állni kenyérért, és mi az, ha lesöprik a padlást. Nagyon élénkek az emlékeim arról, hogy a faluban egyetlen rádió van és a falusiak hallgatják az első Nagy Imre-kormányprogramot, ami végre egy kis könnyebbedést hozott, meg aztán ezen a rádió hallgattam '54-ben a világbajnokságot, ahol a nyugatnémetekkel szemben elvesztettük a meccset. Mindent összevetve, mégis gyönyörű ez az időszak. Többet voltam anyai nagyanyámnál, mint otthon, mert tőle jártam iskolába. Fantasztikus öregasszony volt. Templomba jár, ugyanakkor a kalendáriumokból meg az olvasmányjaiból hihetetlen mennyiségű ősi, pogány dolgot tudott, és ezt a kettőt valamiféle posztmodern módon keverte össze. Tőlünk nem túl messze ott a Bakony, mesélte nagyanyám az ottani betyárokat, Sobri Jóskát, Savanyú Jóskát, összekeverve a falubeli rossz emberek

történeteivel, akik például a padlás lesöpítésben részt vettek. Egyszer Rózsa Sándorról mesélt, aztán Mátyás királyról, utána meg a harmadik szomszédáról, aki felgyűjtja a szalmakazlunkat. Szabadon bánt az idővel. Ugyanakkor gyönyörű archaikus egyházi énekeket tudott. Az éneklés meg a mese az ellen is volt, hogy ne féljünk, mert a felnőttek dolgoztak, mi meg otthon maradtunk kettesben, a hosszú, ködös őszi esteiken. A sparherdben égett a tűz, a petróleumlámpát is lecsavarta nagyanyám. Olyan történetekkel szórakoztatott engem, amiktől neki is vacogott a foga. Bár Szombathelyen túl sosem járt, a történeteivel bebarangolta az egész földet. Anyám vasárnaponként elkísért félútig és egy nagy nyárfánál – emlékszem, mindketten elpiyeredtünk, amikor el kellett válni. A szüleimet csak 1959-ben sikerült bekényszeríteni a téeszbe. Úgy érzem, hogy az a paraszti közösség, aminek én gyerekként a tagja voltam, őrizte az eredeti állapotát mind gazdasági, mind pedig lelki értelemben. Ezt az egységet verte szét az '56 utáni téeszésítés a magántulajdon megszüntetésével.

– *Akkor elveszett a remény...*

– Emlékszem, ahogy anyai nagybátyám beadja a téeszbe a lovait. A földet adta volna, de hogy a lovat is elveszik...! Ez a nagybátyám egyébként élete teljében, amikor mindent tudott a földről, városra került segédmunkásnak, s hamarosan belehalt. Ebből a falusi környezetből kerültem Pannonhalmára, a bencés gimnáziumba. A gonoszabb tanárim el akarták vágni az utamat, ezért beírták, hogy kisdobos voltam az úttörőzenekarban, még Csillebércre is eljuttattam. A bencés atyákat persze ez nem érdekelte, meg aztán nekem amúgy sincs különösebb zenei érzékem.

– *Ha így volna, nem lehetne költő.*

– Vicesen mondhatnám azt, hogy nem vagyok egy muzsikáló költő. Azt gondolom: a versnek azt kell megszólítani, akihez szól. Ezt persze lehet klasszikus formába is önteni, hiszen én is fontosnak tartom a megformáltságot. Nagy pillanatai azok a világirodalomnak, amikor azt érzi az ember, hogy ezt vagy azt valóban szonettben kellett elmondani. Pannonhalmán közösségre leltem, de tudatosodott bennem az is, hogy mennyi a hátrányom, amit be kell hozni. Ebbe a gimnáziumba többnyire polgári családból, hatalmas könyvtár mellől érkező gyerek járt. Nagy ajándéknak tartom, hogy a falusi vallásosság

után elmélyült hitet kaptam és megtanultam elgondolkodni Isten dolgain. A későbbi pályámra bizonyosan hatott, hogy még a matematikaórán is tudatosították: mi egy olyan, 236 méter magas dombon élünk, ahol a most is álló apátásznak az alapját Géza fejedelem kezdte építeni, és amelyet apátok védtek, ha kellett, karddal a kezükben. A magyar történelem itt van ezekben a kövekben. Ez a rend azért jött Magyarországra, hogy tanítson és derék embereket adjon a hazának. Ez a tudat arra buzdított, hogy a történelemre fogékony legyen és tanuljak az elődök példájából.

– *A költő mikor kezdett éledezni?*

– Apai nagyapám, Nagy Gáspár, a maga falujában nagyon híres vőfélynótaszerzőnek számított, de csak fejben írta a verseit. A régi embereknek remek a memóriájuk, talán nem koptatták annyi fölösleges dologgal. Nagyapámat még most is emlegetik az öregek, mert tudták, ha őt hívják vőfélynök, jó lesz a hangulat. Ő ment leánykérőbe, a feltálat ételekre egyenként volt mondókája, verse, rigmusa. A másik oldalon meg a nagyanyám a maga mesélő kedvével, hát valahogy bennem találkoztak ezek a hajlamok. Az iskolában jó fogalmazó hírében álltam, csak kétszer írtam verset, hatodikos koromban. Egyszer a teheneket őriztem a barátaimmal, kiültem a dombtetőre és valami olyasféle dolgot írtam, mint Petőfinek az Itt van az ősz, itt van újra kezdetű verse. Engem is megérintett az elmúlás. A másik pedig, ami élénkebben bennem van, halottak napjáról szól. Zúzmárás, havasesős novemberben mentünk gyertyát gyűjtani a temetőbe, ami a falu melletti hegyoldalon volt és messziről látszottak a lobogó gyertyalángok. A rokonok és a szüleim elmagyarázták, hogy kihez, miért megyünk. Ezen a gyertyás, hideg, krizantémos estén elgondolkodtam, hogy nekem mennyi őszám van és erről írtam egy verset. Azt mondta a tanárnő, nagyon szép, de szomorú. Írj, kislány, majd vidámabb verseket is.

– *Írt?*

– Persze, hogy írtam. De a végső dolgokkal való foglalkozás mégis közelebb áll hozzám. A gimnáziumi magyartanáromtól rengeteget tanultam, de nem az a férfiú, aki előhívna az emberben szunnyadó tehetséget, hanem inkább elfojtotta. Amikor odatett elé valaki valamit, rögtön azt mondta: Arany János ezt így vagy úgy csinálta volna. A kedvenc költői Berzsenyi, Arany, Babits, ráadá-

sul latintanár volt és szerette a formákat, azonnal kipécézte, ha valakinél nem úgy volt a versláb, ahogy kéne. Számomra a pályán való elindulásnak az volt az igazi mérföldköve, amikor szerkesztőként Kormos István mellé kerültem a Móra Könyvkiadóba.

– *Kormos Istvánról jó, ha az emberek annyit tudnak, hogy a Vackor szerzője.*

– Ez jó is meg rossz is, pedig nagyszerű költő és remek szerkesztő volt. Ő hívta életre A világirodalom, illetve A magyar irodalom gyöngyszemei című sorozatot. Ha szükségesnek látta, ő is áttörte a formát, hihetetlen bravúrral egyesítette a szigetközi nyelvet a normandiai tájak zenéjével. Kormos melletti munkámnak az volt a nagy varázsa, hogy egyik nap Füst Milánt szerkesztettem, másnap meg Dsida Jenőt – arra büszke vagyok, hogy az én szerkesztésemben jelenhetett meg 1980-ban, hosszú évtizedek után először a Psalmus Hungaricus című, sokáig irredentának kikiáltott vers, amit halála előtt, 1938-ban írt –, Balassi, Ady, Sinka István és mások után pedig kezembe kerültek a fiatal költők versei. Nagy iskola volt, hogy a klasszikusokkal hasonlíthattam össze a legújabb nemzedéket.

– *Látja, visszaköszön a magyartanára.*

– Igen. Azt láttam, hogy a hetvenes években a magyar irodalomnak volt egy nagyon szép felfutó korszaka, amelyet jó lenne talán a 2000-es években majd újra megismételni. Akkoriban még élt az előtünk járó nemzedék, voltak kézfogások. Sajnos nagyon gyorsan haltak meg az én mestereim. Kormos István, Nagy László 53-54 éves korukban. Ők is első generációs értelmiségiek voltak, és lábon hordtak ki néhány infarktust. Ötvenhárom évesen halt meg Ratkó József, aki a fiatalabb nem-

zedékhez tartozott, vagy Rózsa Endre, mindketten jó barátaim voltak.

– *Akkor nagyon vigyázzon magára!*

– Nem azért mondtam. A XX. század második felében megszűnt az elmélyülés, akár az író részéről, akár az olvasó részéről. Gondoljon bele, hogy Krúdy Gyula 55 év alatt csak a mennyiséget tekintve is mennyi regényt megírt. És milyeneket.

– *Meg el is olvasták...*

– Kétségtelen, de azért ne idealizáljuk, hogy mennyi ember olvasott akkor komoly irodalmat, bár akkoriban voltak a napilapoknak irodalmi mellékletei, versekkel, tárcákkal, apróbb novellákkal. Nem vette el a régi költők idejét a televíziózás és az újságolvasás, koncentráltabban tudtak foglalkozni a műveikkel. De bármennyire is siratják a költészetet, az újonnan megjelent verseskötetek száma '90 után nemhogy csökkent volna, hanem növekedett. Amíg a politikában lefojtottság volt, addig inkább versben, prózában törtek elő a világváltoztató szándékok. A folyamatos információáramlás – ki se mondjam azt, hogy globalizáció! – megakadályozza az embereket abban, hogy nekiüljenek egy Tolsztoj- vagy egy Móricz-regénynek.

– *Egyiket sem lehet 50 perc alatt elintézni, mint a filmeket.*

– Amikor Kormos István mellett dolgozhattam, a Móra szerkesztősége a New York-palotában székelt. Tudtam, ha lemegyek a Hungária Kávéházba, mindig találkozom kiváló emberekkel és fantasztikus történetekkel. Nagy László vagy Kormos István mellé le lehetett ülni, hallgatni, ahogy beszélgettek például Lator Lászlóval, a magyar dilettáns költőknek, mondjuk Szittyta Attila Bendegúznak a verseiről és versenyeztek, ki tud több idézetet. Kormos Istvánnak olyan szeme volt, hogy a hozzá beadott kéziratokból azonnal ki tudta szűrni a „gyöngyszemeket”, és nemcsak József Attilát tudta betéve, hanem a tegnapelőtt beadott órültségeket is. Meg a jó sorokat is persze. Most a kiadóknak is olyan kicsik a helyiségeik, hogy még leülni sincs hová. Meg aztán megbeszéltük a sportot, meg a kiadói szép lányokat és aztán komolyan kezdtünk dolgozni. Fiatal költők, minden híresszeléssel szemben, ma is vannak. A legszemélyesebb műfaj mégiscsak a költészet. Ahhoz, hogy kiválasztódjék a minőség, szükség van mennyiségre. A Nyugat nemzedéke sem a semmiből jött, ahhoz, hogy néhány nevet emlegessünk, kellett 200 költő, aki próbálkozott. Kormos István szokta mondani, hogy a magyar irodalomnak olyan csúcsai vannak, amelyek páratlanok, de ahhoz, hogy kiemelkedjen egy-egy Berzsenyi vagy Ady, ahhoz hegyvonulatok kellene. Nem is feltétlenül az újítók maradnak fenn, hanem az összegzők. József Attiláról senki nem úgy emlékezik meg, mint nagy újítóról, hiszen merített Illyéstől, Kassáktól, Füst Milántól, Erdélyi Józseftől. Mindehhez azt tette hozzá, a maga sorsát, amitől senkivel össze nem hasonlíthatóan József Attila. A mostani világ tele van társadalmi egyenlenségekkel, gazdasági szempontból is, meg aztán a szabadságunk is olyan törekeny, felemás. Hogy felszabadultunk-e belülről igazán? Hogyan éltük meg ezt az elmúlt tíz évet? Ennek kifürkészésére az irodalomnál jobb eszköz nincsen. Ha az irodalom nem kap teret ahhoz, hogy beszéljen a legfontosabb problémáinkról, amelyek ember és ember között vannak, rajta kívül semmi más nem fog erről beszélni. Erre alkalmatlan a televízió és a napi szenzációkat hajszólo sajtó. Én még hiszek abban, hogy egy vers vagy egy jó novella élni segít. ■